

*До спеціалізованої вченої ради Д 08.727.04
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ МВС України за адресою:
49005, м. Дніпро, проспект Гагаріна, 26.*

ВІДГУК

офіційного опонента

**доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки
України Фріса Павла Львовича на дисертацію
Коваленка Андрія Васильовича
«Теоретико-прикладні засади кримінологічного забезпечення
поліцейської діяльності в Україні»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за
спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право**

Як показують кримінологічні дослідження, рівень злочинності в країні в останні роки фактично зрівнявся з рівнем злочинності, який був в середині 90-х років минулого віку, в часи, коли державні інститути та правоохоронні органи фактично були деморалізовані. Масштабне, але хаотичне реформування суспільства в пострадянських країнах в той час призвело до генералізованої інституціональної кризи. Але численні зміни в структурі та механізмі діяльності органів кримінальної юстиції досі не мають системного характеру, переважно спрямовані на задоволення відомчих інтересів і не забезпечують створення оптимальної системи запобігання злочинним діянням, їх виявлення, розслідування і покарання винних осіб. У чому ж причина такого становища? Поступова деінституціоналізація влади і втрата державними інститутами довіри своїх громадян зумовлена проникненням криміналітету в бізнес, а кримінального бізнесу – до влади. На протязі усього періоду існування незалежної України не відбулося головного – відділення бізнесу від влади. Злочинність прагне до самовідтворення, впливаючи на базові державні інститути. Криміналізація суспільства і влади постає як процес злиття злочинного світу і державних інститутів. Проникнення злочинності у владу створює реальні загрози національній безпеці. Державні інститути внаслідок криміналізації втрачають довіру народу, а отже – свою

легітимність. Втрата легітимності – одна з важливих ознак деінституціоналізації влади (В.М. Дрьомін).

Вбачається, що дослідження А.В. Коваленка якраз і спрямоване на повернення довіри громадян до держави та закону, до поліції як основного суб'єкта правозастосування в країні.

Актуальність проведеного дослідження насамперед, полягає в тому, що Об'єктивна оцінка криміногенної ситуації, що склалась в нашій країні, підтверджує те, що сучасний стан злочинності й рівень боротьби з нею є одними з основних чинників, які дестабілізують соціально-економічну та політичну обстановку.

Злочинність в якості явища повсякчас зацікавлювала не лише спеціалістів з різних напрямків, однак і простих пересічних осіб. Люди відчують певний страх перед злочинністю та постійно шукають засоби й методи боротьби з нею. Роздуми про злочинність, про те, що це за феномен, ким є злочинці та з яких причин ними вчиняються злочини, можна віднайти в роботах великої кількості вчених: правознавців, психологів, філософів, психіатрів, істориків та соціологів.

Аналіз представлених А.В. Коваленком матеріалів дисертації та автореферату за темою: «Теоретико-прикладні засади кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні», поданих на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право, а також ознайомлення з його публікаціями дає підстави стверджувати, що автором було проведено ґрунтовний кримінологічний аналіз проблеми, актуальної у теоретичному та практичному плані, сформульовано висновки і пропозиції, що виносяться на захист. Оцінюючи дисертацію в цілому, можна констатувати, що дисертація А.В. Коваленка підготовлена на високому науковому рівні, її структура логічно побудована, ключові проблеми чітко сформульовані, наукові положення характеризуються високим ступенем обґрунтованості та достовірності, а висновки та рекомендації мають значення

не лише для теорії кримінального права та кримінології, а й можуть стати основою пошуку в інших галузевих юридичних науках. Цей загальний висновок підтверджується за основними критеріями, за якими оцінюються подібні наукові роботи.

Ретельне вивчення дисертації та автореферату здобувача дозволяє констатувати, що об'єкт та предмет дисертації відповідають заявленій темі і свідчать про правильність обраних автором методологічних підходів до розкриття проблем, що винесені у назву роботи. Структура плану роботи та послідовність викладення відповідних матеріалів також відповідають темі дослідження й у повній мірі розкривають її зміст. Автором вміло та послідовно визначені завдання дослідження, які логічно впливають із задекларованої мети. Заслуговують на схвалення також використані у роботі методи дослідження, зокрема, їх кількість, виваженість обрання та вміле застосування, що повною мірою відбивається в структурі рецензованої роботи.

У роботі чітко простежується зв'язок з науковими програмами, планами та темами. Зокрема, тема дисертаційного дослідження узгоджується з положеннями р. 4 Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 року № 5/2015; р. 4 Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25.08.2015 року № 501/2015; п. 2.7 додатку 2, п. 3.5 додатку 3, п. 4.4 додатку 4, п.п. 5.1, 5.5, 5.6 додатку 5 до Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затвердженого Наказом МВС України від 16.03.2015 року № 275; р. 7 Координаційного плану наукових досліджень з проблем кримінології на 2017 р., затвердженого на засіданні Координаційного бюро з проблем кримінології НАПрН України 24.03.2017 року; плану проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2019 рік.

Не викликають заперечень **ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій**. Останні забезпечуються: застосуванням дослідницьких методів сучасної теорії пізнання, у тому числі загальнонаукових та конкретно-наукових методів пізнання, а також методів, властивих конкретно-соціологічним дослідженням (статистичні методи, вивчення правових документів, статистичних відомостей, опитування та ін.); науково-теоретичним підґрунтям дисертації виявилися наукові праці фахівців, у тому числі зарубіжних, у галузі філософії, загальної теорії держави і права, кримінології, кримінального, кримінально-виконавчого права, психології; узагальненням і систематизацією доктринальних напрацювань кримінологічної, кримінально-правової і кримінальної політики щодо формування теоретичної концепції кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні з розробленням пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення законодавства та відповідної правозастосовної практики.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, вперше комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень правової науки на системному рівні аналізу та узагальнення виявлено, описано і пояснено поліцейську діяльність крізь призму її кримінологічного забезпечення безпеки. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем. Основні з них такі:

вперше:

– здійснено феноменологічний аналіз кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності, її історичних форм, змісту і механізму виникнення, розвитку та забезпечення, що дозволило сформулювати нові та наситити додатковими даними існуючі аргументи на користь визнання такого масиву знань окремою кримінологічною теорією;

– запропоновано авторське визначення поняття «кримінологічне забезпечення поліцейської діяльності» як стратегічного функціонування належних суб'єктів із забезпечення профілактики, випередження, обмеження, усунення злочинності, захисту від неї, відвернення та припинення злочинів, на основі реальної інформації про стан злочинності, використанні кримінологічного прогнозування та планування;

– здійснено цілісне вивчення такого засобу кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності, як кримінологічний моніторинг, широко розглянуто його переваги та недоліки й запропоновано найбільш девий спосіб його впровадження в діяльність правоохоронних органів, повно досліджено понятій апарат такого явища, як кримінологічний моніторинг й наведені приклади успішного запровадження даного засобу кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в інших державах;

– комплексно проаналізовано та порівняно практику щодо напрямків кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності зарубіжних країн з Україною. Зроблено висновок стосовно того, що в окремих державах наука кримінологія (кримінальна соціологія) перебуває на якісно вищому рівні, а серед всього різноманіття кримінологічних засобів, які застосовуються поліцією в ході виконання її прямих обов'язків, найбільш важливими виступають: поглиблена взаємодія з громадськістю, застосування сучасних технологій та чітке співпрацювання усіх поліцейських відомств аздлядосягнення мети у вигляді успішної боротьби із злочинністю;

– окреслено параметри національної моделі кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності – її цілі, завдання, принципи, напрями її реалізації та система суб'єктів – як діяльності держави, суспільства та їх інститутів із вироблення основних напрямів досягнення визначеного рівня захищеності життєво важливих та інших істотних інтересів особи, суспільства, держави й людства. Відмінною ознакою роботи є той факт, що результати дослідження мають не лише теоретичне, а й яскраво виражене прикладне значення для діяльності поліцейських органів. Всі висновки і

пропозиції автора обґрунтовуються в основному тексті дисертації та знаходять своє відображення у тесті автореферату.

Всі представлені автором положення, висновки і рекомендації мають не лише наукову, а й практичну цінність. **Переважає більшість авторських здобутків упроваджена в освітню та практичну діяльність, що підтверджується актами впровадження.** Отже, саме із наведених та багатьох інших причин дисертаційне дослідження А.В. Коваленка, без всякого сумніву, вирізняється новизною й оригінальністю та свідчить про досягнення докторантом високого фахового рівня для проведення ефективних наукових досліджень.

Оцінка структури та змісту дисертації, її завершеності в цілому. Структура дисертаційного дослідження характеризується логічною побудованою, зумовленою поставленими метою та завданнями дослідження, його об'єктом і предметом, відповідає логіці наукового пошуку та композиційно складається зі вступу, чотирьох розділів, що вміщують чотирнадцять підрозділів, висновків та списку використаних джерел та додатків.

Про повноту викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, свідчить та обставина, що результати дисертаційного дослідження відображено у 43 наукових працях, 1 з яких – монографія, 21 – опублікована у виданнях, що визнані як фахові з юридичних наук, 5 статей – у зарубіжних наукових періодичних виданнях за профілем дисертації, а також у 16 тезах доповідей на науково-практичних конференціях різного рівня.

Оформлення дисертаційної роботи А.В. Коваленка відповідає встановленим вимогам. Зміст автореферату є ідентичним основним положенням дисертації. Науковий стиль викладення державною мовою не викликає зауважень. Дисертація у цілому свідчить про вільну орієнтацію автора у кримінологічній науці та добру обізнаність у науковій літературі й законодавстві, що відповідає високому рівню наукової кваліфікації.

Висновки і пропозиції автора ґрунтуються на достатній науковій платформі, що дає підстави визнати дослідження самостійним і завершеним. Більшість висновків дисертанта науково обґрунтовані й оригінальні, сприяють перегляду усталених догм. Позитивна оцінка рецензованої роботи в цілому та її окремих положень не виключає можливості і необхідності висловити певні застереження і зауваження, які потребують критичної оцінки, або потребують додаткової аргументації:

1. Відповідно до вимог, визначених у постанові Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів» та іншими керівних документах, що визначають вимоги до дисертацій на здобуття вченого ступеню доктора наук в дисертації повинні бути висвітлені методологічні питання дослідження проблеми, рівень її розробки в працях вітчизняних та зарубіжних науковців, чого автором не зроблено. Доцільно в процесі захисту висвітлити це питання, що посилить аргументацію висновків дисертанта.

2. Не є досконалим у дослідженні методологічний інструментарій, за допомогою якого автор презентує результати отриманих нових кримінологічних знань. Так, є незрозумілим, що саме дисертантом розроблено за допомогою історико-правового, що – за допомогою порівняльного аналізу, а що – на основі соціологічних методів? В авторській інтерпретації *відсутній діалектичний метод*.

3. Розробляючи питання вдосконалення аналізованого виду діяльності, яка являє собою важливий аспект загальнодержавної політики у сфері боротьби зі злочинністю, дисертанту слід було проаналізувати ідеологічну складову її формування, проаналізувати рівень кримінально-правової правосвідомості працівників поліції, її вплив на здійснення визначених законом напрямів діяльності органів національної поліції. Це суттєво підтримало би висновки та пропозиції автора.

4. Автором не висвітлені кількісно-якісні показники злочинності як основного предмета дослідження. Це ж і стосується кримінологічної

характеристики сучасної злочинності крізь призму поліцейської діяльності. Робота виглядала б більш завершеною у разі окремої презентації здобувачем результатів кримінологічної характеристики найболючіших для нашого суспільства видів злочинності та роль поліції у її запобіганні.

5. У дисертації представлені результати вивчення лише сучасних підходів до обліку та профілактики правопорушень, а не дослідження тенденцій злочинності як цілісного явища, причому безвідносно до її територіальної «прив'язки». Отже, простежується звуження вектору наукового пошуку через поліцейську діяльність, а не органів кримінального судочинства вцілому.

6. Окреслені параметри національної моделі кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності виглядають незавершеними, оскільки не охоплюють всіх елементів, видів та проявів злочинності, її детермінації, та даних про осіб, які діють у цій сфері. Отже, вона у представленому автором вигляді не надає готових інформаційних, практично завершених моделей і рецептів протидії для конкретних регіонів. Адже не секрет, що поліцейська діяльність в різних областях країни має свої особливості.

7. У розділі 4 дисертації, присвяченому шляхам удосконалення поліцейської діяльності в контексті її кримінологічного забезпечення, автором висвітлюються напрями вдосконалення цієї системи. Разом із цим у роботі не простежується традиційний для кримінології поділ запобігання на заходи загальносоціального та спеціально-кримінологічного характеру, що виступатимуть підґрунтям кримінологічного забезпечення діяльності будь-яких органів кримінального судочинства, в тому числі поліцейської діяльності.

Висловлені зауваження стосуються переважно спірних, дискусійних проблем. Вони не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, яка є самостійним завершеним комплексним дослідженням актуальної теми, є новим вирішенням конкретного наукового завдання та сприяють удосконаленню практики протидії транскордонній злочинності.

Висновок: Грунтуючись на викладеному, вважаю, що дисертаційне дослідження **Коваленка Андрія Васильовича «Теоретико-прикладні засади кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні»** є завершеним монографічним дослідженням, яке виконане на належному рівні і відповідає вимогам, що пред'являються по подібного роду робіт. За актуальністю обраної теми, рівнем проведеного дослідження, ступенем обґрунтованості наукових положень, сформульованих висновків і рекомендацій, достовірністю і новизною, повнотою викладу в опублікованих працях, представлена робота та автореферат відповідають вимогам, що пред'являються до докторських дисертацій відповідно до п. п. 9, 10, 11, 12, 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами) та Наказу МОН № 40 від 12.01.2017 року, а Коваленко Андрій Васильович заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент –

доктор юридичних наук, професор,
академік Академії наук вищої освіти України,
заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач кафедри кримінального права
навчально-наукового Юридичного інституту
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

П. Л. Фріс

Фріс П. Л. ЗАВІРЯЮ
Начальник відділу кадрів
Державного вищого навчального закладу
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
код 02125266
20 р.